

Mutatványok egy új Catullus-fordításból.

Felolvastatott az Erdélyi Irodalmi Társaságnak 1897 május 23-ikán tartott évi közgyűlésén.

Tizenhét éve annak, hogy az első Catullus-fordítás — első műfordításom — megjelent. Fő célja e fordításnak az volt, hogy a római költőt, Róma egyetlen igaz lyrikusát, a mai közönség előtt lehetőleg közvetlenül érthetővé tegye. Mintegy reactio volt e magyar rhythmusban készült, rímes fordítás amaz alakilag hű, úgy nev. philologiai fordítások ellen, a melyek a kicsinyesen és aggodalmasan értelmezett hűséget tekintvén fő feladatuknak, igen gyakran még közvetlen érthetőség nélkül is szükölködtek, vagy ha ez meg volt bennök, mint pl. *Barna Ignác* műfordításaiban, legalább is a költőiség szempontját hanyagolták el. Nem mondom én, hogy az alakilag is hű fordítás nem jogosult. Jogosult, de csak két föltétel alatt. Az első az, hogy a fordító képes legyen az idegen formában is úgy mozogni, hogy sehose éreztesse az olvasóval, mintha az idegen forma nyűg volna neki, melynek nyomása alatt kénytelen oly kifejezésekkel beérni, a melyek helyett, az idegen formához nem kötve, helyesebbeket és jellemzőbbeket választhatott volna. A második föltétel pedig az, hogy az illető idegen forma, a költői műfaj szempontjából, a modern olvasó által is élvezhető legyen, vagy más szavakkal: az idegen forma ne legyen akadálya annak, hogy a fordított költeményt a mai olvasó lehetőleg közvetlenül s költői érdeme szerint élvezhesse. Ha e két föltétel közül csak egyik is, bármelyik, hiányzik, akkor részemről habozás nélkül a modern formának adom az elsőséget. Természetesen ezt sem minden föltétel nélkül. Itt is két dolog szükséges. Az első az, hogy a modern forma a költői tartalom szempontjából helyesen, tapintatosan legyen megválasztva; a másik, hogy a műfordító képes legyen a lelkébe

olvasztott eredetét lehető congenialitással reprodukálni. A műfordítás ily munkájára czélzott Heyse, Catullus legkiválóbb német fordítója, mikor ezt mondta: „*Es gibt kein volles Verständniss fremden Geistes als in Ringen, im Wetteifer mit ihm.*“ Heyse az eredeti mértékben fordította Catullust. Fordítása valódi remekmű a maga nemében s én mégis azt hiszem, nem lehet róla elmondani: »omne tulit punctum.« A művelt nagy közönség nem élvezheti igazán, mert nagy részében alig érzi, hogy *verset* olvas. Hisz a mai közönség már a *sapphói*, *alkaios* mértékeket sem élvezzi: hogy' élvezhetné a *phalaekusi* verset vagy a *skázont*, melyeket a modern irodalmak csak elvéve próbáltak utánozni s polgárjogot egyiknek sem szereztek! Nem is csoda, mert pl. a skázon a magyarban, de a németben is — rhythmikai képtelenség. Aztán gondoljuk meg, hogy Catullus a világirodalomnak egyik számottevő lyrikusa, még pedig tartalmánál, nem formájánál fogva. A tartalom őt minden idők lyrikusává avatja, a forma időhöz köti. „*Plus uno maneat perenne saeclo.*“ Hogy a költő kívánsága teljesülhessen, magunkévá kell őt tennünk s ez csak modern formában lehetséges.

De hogy, ha már 17 évvel ezelőtt lefordítottam Catullust modern alakban, mi jogon kérek ma meghallgatást, ezt kívánom még egy pár szóval okadatolni. Más, szerencsésebb helyzetben levő nemzeteknél egy-egy oly klasszikusnak, mint Homeros, Sophokles, Catullus, Horatius stb. — újabbnál újabb, jobbnál jobb fordításai kerülnek forgalomba. Egyiket egy, másikat más jelessége igazolja. Catullusnak az én említett első fordításom óta nem akadt újabb fordítója, csak egyes költeményeinek alakilag hű s igen kiváló fordítását közölte egy párszor az Egyetemes Philologiai Közlöny P. Thewrewk Emil avatott tollából. Pedig itt volna az ideje, hogy az első kísérlet után, melynek mindig megvannak a maga, olykor leküzdhetetlen nehézségei, egy újabb fordítását kapjuk a veronai költőnek. Belátta azt a Magyar Tud. Akadémia classica-philologiai bizottsága is, midőn ezt óhajtván, hogy gyűjteményében Catullus is képviselve legyen, azzal bizott meg, hogy régi fordításomat, melyből mintegy 30 költemény hiányzik, kiegészítsem és a gyűjtemény számára revideáljam. Örömmel fogadtam ezt a megtisztelő megbízást, mert egy titkos vágyam teljesedett vele: alkalmat

nyertem arra, hogy »visszatérjek első szerelmemhez«, az én kedves Catullusomhoz, kihez irodalmi működésem első emlékei fűződnek. Egyúttal azonban szigorú önbírálatot gyakorolva csakhamar beláttam, hogy mai fordításom nem lehet a réginek egyszerű lenyomata. Éreztem, hogy a formára nézve mégis szigorúbb törvényeket kell magam előtt felállítanom. A szembe teendő latin szöveg is éreztette velem követelményeit. Szemem előtt lebegett különösen Horatius tanítása :

„Vir bonus et prudens versus reprehendet inertes,
Culpabit duros
. ambitiosa recidet
Ornamenta, parum claris lucem dare coget,
Arquet ambigue dicta, mutanda notabit,
Fiet Aristarchus.“

Mindennek az lett az eredménye, hogy a régi fordítás helyébe egy majdnem teljesen újat tehetek, mely úgy remélem, kedves költőimnek több, megérdemelt becsülést fog szerezni, mint a mennyit a régi szerezhett. Ebből az új fordításból szándékozom egy kis izlelőt bemutatni. Szerettem volna ez alkalommal Catullusról is rajzolni egy halvány képet, de értésemre esett, hogy társaságunkban épen 3 évvel ezelőtt *Szamosi János* tagtársunk és alelnökünk tartott felolvasást »Egy római költő életéből« czímen, melyben épen Catullus életét és költeményeit ismertette s abban a szerencsében részesített, hogy — jobb hiányában — épen az én fordításomból vett mutatványokkal szőtte át előadását. Szóljanak tehát a bemutatandó költemények magukért s tegyenek vallomást költőjükről, méltán számított-e az utókor érdeklődésére.

(V.)

Csak éljünk és szeressünk . . .

Csak éljünk és szeressünk, Lesbiám!
S mogorva vének megrovó szaván
Ne induljunk el: egy batkát sem ér!
A nap lenyugszik s újra visszatér —
Nekünk ha elhúnyt arasznyi napunk,
Örökös éjben együtt alhatunk.

Adj hát ezernyi csókot s rája százat,
 Aztán egy másik ezret s másik százat,
 Aztán megint új ezret s újra százat.
 S ha ekkép szert teszünk majd sok ezerre,
 Hogy ellefejtsük: hány? zavarjuk össze,
 És ellenségünk meg ne irigyelje
 Nem tudva: mennyi csókjaink özönje.

(VII.)

Hány a csók?

Kérdezed oh lány, hány csókot adj nekem,
 Hogy ajakamnak úntig elég legyen?
 Libya sikkján a hány szem a fővény,
 A fenyütermő Cyrene mezején,
 Kezdve az útat Battus szent sirjától
 Jós Jupiterhez míg elér a vándor;
 Hallgatag éjjel boldog szeretőkre
 A mennyi csillag tekint leskelődve:
 Csókot ez ajkra annyit adjon ajkad
 S úntig elég lesz örült Catullodnak,
 Hogy a kíváncsi ne vehesse számba
 S meg ne igézzé a rossz nyelvek átka.

(XCI.)

Következtetés.

Lesbia szid, gyaláz örökké engemet:
 Veszszek el, ha engem Lesbia nem szeret.
 Honnan tudom? épen ez történik velem:
 Örökké átkozom s — halálból szeretem.

(LXXXIII.)

Logika.

Férje előtt engem szid Lesbia egyre
 És ennek a jámbor roppantul örül.
 Oh hülye öszvér! ha hallgatna s feledne,
 Józan volna, ám hogy szid szünetlenül,
 Nem csak rám gondol, de — a mi fő dolog —
 Dühös — azaz most is lángol és lobog.

(LXXII.)

Egykor és most.

Mondád egykor, az egy Catullust ismered,
 Lesbia s Jupitert nem tennéd élém.
 Szerettelek akkor, nem mint a nép szeret,
 De mint atyaszív csügg fiaim s vején.
 Most ismerlek! és bár még hevesb a lángom,
 Szívem napról-napra kevésbbé becsül.
 Hogy-hogy? kérded? Mert az ily méltatlanságon
 Felforr a szenvedély, de a szív kihül.

(LXXXVII.)

Meghasonlás.

Asszony a világon úgy nem volt imádva
 Lesbiám, mint téged imádtalak én;
 Oly igaz hűséggel frigy nem volt megáldva
 Minővel irántad én kérkedhetém.
 S most te tetted szívem oly meghasonlottá
 S bolond hűségében úgy tönkre juta,
 Hogy már nem becsülhet, válj bár a legjobbá,
 S nem tud nem szeretni, sülyedj bárhova.

(VIII.)

Elhatározás.

Szegény Catullus! légy ura eszednek,
 S mit veszve látsz, tekintsd azt elveszettnek.
 Ragyogtak egykor rád arany napok,
 Járván, hová a lány hívogatott,
 Hisz úgy szerettem, mint még nem szerettek.
 Mennyit enyelgél édesen vele
 Kedved szerint s ő sem volt ellene.
 Bizony ragyogtak szép napok reád!
 Nem kellesz immár: hát ne járj utána,
 Ne üzd, ki elfut, nyomorúlttá válva,
 Megedzve szíved férfi légy, szilárd.

Isten veled, lány! im Catullus férfi,
 Nem jő megint, kegyed nem fogja kérni,
 S te majd busúlsz, ha nem kér senki sem.
 Bűnös leány, te, mily élted leszen?
 Hozzád ki jár, szépnek ki fog dicsérni?
 És kit szeretsz és téged ki szeret?
 Kinek az ajkán csókdosol sebet?
 Catullus! légy erős csak, légy te férfi!

(LXXXIV.)

A hehezetes Arrius.

Könnnyű helyett Arrius mindig *khönnnyüt* ejtett,
 Nem különben *hisszonyút* az *iszonyú* helyett,
 S azt hívé, hogy ritka-szép ő ilyen beszéde
 És mennél több *hisszonyút* vegyített beléje.
 Azt hiszem, hogy így beszélt bácsija, mamája,
 Anyjának az atyja is s anyjának mamája.
 Syriába küldték s lőn fülünknek nyugta,
 Lágyan ejtve hallhatók mind e szókat újra
 S ily szavaktól, azt hívők, nem kell már remegni
 Hát egy nap a szörnyű hír vérfagyaszltva zengi:
 „Ő jön és mert az ión tengert hasogatta,
 Nem *iön* már többet az, *hiön* lett miatta.“

CSENGERI JÁNOS.